

**KORRUPSIYA VA KORRUPSIYAVIY HUQUQBUZARLIKNING
MOHIYATI, KELIB CHIQISHI VA UNING ASOSIY KO'RINISHLARI**

Andijon Davlat Pedagogika Instituti o'qituvchilari

Jabborova Sayyoraxon Muhammadqobilovna

Usmonova Shoxsanam Shavkatovna

Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti Kimyo yo'nalishi talabalari

Maxmudov Farhod Faxriddin o'g'li

Mirzayeva Marjona Ilhomjon qizi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada korrupsiya, korrupsiyaga qarshi kurashish konsepsiyasi, rivojlangan xorijiy mamlakatlarda korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun javobgarlik masalalari va ularning korrupsiyaning oldini olish tajribasi tahlil qilinadi. Xususan, xorijiy davlatlardan Singapur, Malayziya, Yangi Zelandiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Germaniya, Buyuk Britaniya, AQSH, Gruzziya, Ispaniya va boshqa qator davlatlarning qonun hujjatlari o'rganilib, tahlil qilindi. Ilmiy-tadqiqot ishimizda boshqa davlatlar tajribasidan kelib chiqib, korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun javobgarlik masalalari yuzasidan amaliy takliflar va ilmiy xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, korrupsiya jinoyatlari, korrupsiyaga qarshi kurash, mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish, poraxo'rlik, mansabdor shaxslarning jinoyatlari.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируется коррупция, концепция противодействия коррупции, вопросы ответственности за коррупционные преступления в развитых зарубежных странах и их опыт предупреждения коррупции. В частности, из зарубежных стран изучены и проанализированы законодательные акты Сингапура, Малайзии, Новой Зеландии, Китая, Южной Кореи, Германии, Великобритании, США, Грузии, Испании и ряда других стран. В нашей исследовательской работе даны практические предложения и научные выводы по вопросам ответственности за коррупционные преступления на основе опыта других государств.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные преступления, противодействие коррупции, злоупотребление должностными полномочиями, взяточничество, должностные преступления.

ABSTRACT: This article analyzes corruption, the concept of countering corruption, issues of responsibility for corruption crimes in developed foreign countries and their experience in preventing corruption. In particular, legislative acts of Singapore, Malaysia, New Zealand, China, South Korea, Germany, Great Britain, USA, Georgia, Spain and a number of other countries were studied and analyzed from foreign countries. Our research work provides practical suggestions and scientific conclusions on the issues of responsibility for corruption crimes based on the experience of other states.

Keywords: corruption, corruption crimes, anti-corruption, abuse of power, bribery, official crimes.

KIRISH Bugungi kunda jahon hamjamiyati oldida korrupsiya davlatlar rivojlanishiga, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy yuksalishiga to'sqinlik qilayotgan salbiy illat sifatida paydo bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek, “Korrupsiyaning oldini olmasak, haqiqiy ishbilarmonlik va investisiya muhitini yaratib bo'lmaydi, umuman, jamiyatning birorta tarmog'i rivojlanmaydi”[1]. Haqiqatdan ham, korrupsiyaviy jinoyatlar davlatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, shuningdek xalqning davlat organlariga nisbatan ishonchini susaytiradi [2]. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan ilk kunlardan boshlab korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatiga yetarli darajada etibor berilmasdan, asosan, davlatning bir qator asosiy shartnomalarga qo'shilishi bilan harakterlanib, korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan samarali mexanizmlarni yaratish, rivojlangan davlatlarning korrupsiyaga qarshi kurashish yo'lidagi tajribasini o'rganish, ularni amaliyotga tadqiq qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini qonuniy tartibga solish masalalariga oid zarur chora-tadbirlar ko'rilmadi.

Qonunning samarali ijrosini ta'minlash, jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni o'z vaqtida va sifatli amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi PF-5729-son Farmoni bilan “2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi” hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi tasdiqlanib, uning asosiy vazifalari belgilab berildi Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020- yil 30-iyundagi “O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 6013-sonli

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 04. April 2025

Farmoni qabul qilindi va ushbu Farmonda ham korrupsiyaga qarshi kurashishning ustuvor vazifalari belgilab berildi.[1]

Amalga oshirilgan islohotlar korrupsiyaviy jinoyatlarning sodir etilish dinamikasiga muayyan darajada ta'sir qildi. Jumladan, 2020-yilda korrupsiyaviy jinoyatlar bo'yicha jami 1723 nafar, shundan 9 nafar respublika darajasidagi, 45 nafar viloyat darajasidagi, 1669 nafar tuman va shahar darajasidagi mansabdor shaxslar jinoiy javobgarlikka tortilib, korrupsiya oqibatida yetkazilgan 500 mlrd so'mlik moddiy zararining 71 foizi yoki 355 mlrd so'mi aybdorlardan tergov davomida undirilgan bo'lsa, 2021-yilning 6 oyi mobaynida 2544 nafar mansabdor shaxsga nisbatan korrupsiya holatlari bilan bog'liq bo'lgan 1676 ta jinoyat ishlari tergov qilinib, sudlarga yuborilgan.[2]

Jinoyat qonunchiligimizdagi korrupsiyaga oid normalarni tanqidiy jihatdan qayta ko'rib chiqish, mazkur jinoyatlar elementlarining kompleksligi, maqsadga muvofiqligi, sohaga oid xalqaro standartlar hamda ilg'or xorijiy tajribaning milliy qonunchilikka yetarli darajada joriy etilganligi kabi masalalarni ilmiy jihatdan tadqiq qilish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zero, korrupsiyaga oid samarali jinoyat qonunchiligini yaratish asoslantirilgan va ilmiy xulosalar asosida tashkil etilganidagina kutilgan samarani beradi. BMT tomonidan qabul qilingan korrupsiyaga qarshi kurashga yo'naltirilgan hujjatlar ichida 2003-yil dekabr oyida qabul qilingan Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi katta ahamiyat kasb etadi [7]. O'zbekiston Respublikasi 2008-yil 7-iyuldagi qonun bilan mazkur Konvensiyaga qo'shilgan. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha nafaqat BMT, balki Yevropa Ittifoqi, Jahon banki, Transperensy International xalqaro nohukumat tashkiloti, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti, Butunjahon bojxona tashkiloti ham korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha o'zlarining faoliyatida alohida e'tibor berib kelmoqda. Ushbu tashkilotlar tomonidan korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashda hamkorlik qilish va boshqa davlatlarni, xalqaro biznes tashkilotlarini korrupsiyaga qarshi kurashga jalb qilishga qaratilgan qator xalqaro hujjatlar qabul qilingan.[3]

Germaniya huquqshunoslarining fikriga ko'ra, mansabdorlik jinoyatlari nafaqat sub'ekt – mansabdor shaxsning belgisi bo'yicha, balki himoya qilinadigan ob'ekt – davlat apparati normal amal qilishi bo'yicha ham birlashtirilgan. “Basharti shaxs: a) amaldor yoki sudya hisoblanadigan; b) boshqa ommaviy-huquqiy xizmat munosabatlarida bo'lsa; v) ommaviy boshqaruv vazifalarini qaysidir hokimiyat

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 04. April 2025

organida yoxud boshqa muassasada yo uning topshirig'iga ko'ra amalga oshirishga da'vat etilgan bo'lsa, u mansabdor shaxs hisoblanadi”. Bundan tashqari, “bevosita ommaviy xizmat qilishga da'vat etilgan”, ya'ni “mansabdor shaxsning o'zi bo'lmasada, hokimiyatning qaysidir organida ommaviy boshqaruv vazifalarini amalga oshirayotgan yoki bunday vazifalarni amalga oshiruvchi muassasa yoxud birlashmada band bo'lgan xodim mansabdorlik jinoyatlarining sub'ekti hisoblanadi” Germaniya Federativ Respublikasi Jinoyat kodeksining 332-moddasiga ko'ra korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar uchun olti oydan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi belgilangan [4].

Ispaniya Jinoyat kodeksi esa, poraxo'rlik jinoyatini pora evaziga amalga oshirilgan xatti-harakatlarning qonuniy yoki noqonuniyligiga ko'ra ikki turga ajratadi. Kodeksning 419-moddasiga ko'ra, mansabdor shaxs yoki davlat xizmatchisining o'z xizmat majburiyatlarini buzish yoki bajarmasligi evaziga o'zi yoki uchinchi shaxslar foydasini ko'zlab, sovg'a, mukofot yoki har qanday ko'rinishdagi taqdirlashni qabul qilishi, so'rashi yoki qabul qilishga rozilik bildirishi uchun jinoiy javobgarlik belgilangan bo'lib, uch yildan olti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi, shuningdek, davlat xizmati bilan shug'ullanishni alohida taqiqlash va sodir etgan qilmishi uchun yetti yildan o'n ikki yilgacha muddatga mansabdor bo'lish taqiqlanadi. Kodeksning 420-moddasi shunday xatti-harakat yoki harakatsizliklarni o'z majburiyatlarini buzmaganda sodir etish uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutadi. Ispaniya qonunchiligida shuni ko'rishimiz mumkinki, agar davlat organi xodimlari korrupsiya bilan bog'liq jinoyatni sodir qilsa, u faqatgina jinoiy javobgarlikka tortilib qolmasdan muayyan muddatga davlat xizmatida ishlashi taqiqlanadi. Bu korrupsiyaga qarshi kurashishning o'ziga xos yo'li hisoblanib, korrupsiyani oldini olishga samarali ta'sir ko'rsatadi.[5].

O'zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurash to'g'risida”gi Qonuni talablari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 iyundagi PF-6013-son “O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi, 2021 yil 16 iyundagi PF-6247-son “Davlat organlari va qo'mita tizimining faoliyati ochiqligini ta'minlash, shuningdek jamoatchilik nazoratini samarali amalga oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi farmonlari, 2019 yil 27 maydagi PF-5729-son “O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 2

martdagi 62-son “Davlat boshqaruvi organlari va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari xodimlarining odoq-axloq namunaviy qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risida” qaroriga muvofiq korrupsiyaga qarshi kurash sohasidagi xalqaro qo‘mita tizimi tavsiyalari va ilg‘or dunyo tajribasi, jumladan ISO 37001:2016 “Korrupsiyaga qarshi kurash menejmenti tizimi – Talablar va ularni qo‘llashga doir tavsiyalar” xalqaro standarti talablari va tavsiyalarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. O‘zbekiston Respublikasining 2017-yil 3-yanvardagi O‘RQ-419-son “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019- yil 27-maydagi PF-5729-son “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi va 2020-yil 29-iyuldagi PF-6013-son “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha choratadbirlar to‘g‘risida”gi farmonlarining ijrosini ta‘minlash, shuningdek, idoraviy hujjatlarini ISO 37001:2016 “Korrupsiyaga qarshi kurashish boshqaruv tizimi” xalqaro standarti talablariga muvofiqashtirish maqsadida, korrupsiya – shaxsning o‘z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o‘zga shaxslarning manfaatlarini ko‘zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish; korrupsiyaviy xavf-xatar – Institut xodimlari yoki uchinchi shaxslar tomonidan tashkilot nomidan yoki ularning manfaatlari yo‘lida korrupsiyaviy harakatlarni amalga oshirish xavfi; 5 korrupsiyaviy xarakterliklar – xodim tomonidan bevosita yoki bilvosita shaxsan yoki uchinchi shaxslar orqali pora beruvchi manfaatlari yo‘lida harakat yoki harakatsizlik uchun moddiy manfaatdor bo‘lishi, shu jumladan pul, qimmatbaho qog‘oz, boshqa ko‘rinishdagi mulk va mulkiy huquqlar, mulkiy harakterdagi xizmatlar olish, talab qilish, undirish, taklif qilish yoki berish, pora berish va olish yoki bunda vositachilik qilishda, rasmiyatchiliklarni soddalashtirish uchun to‘lovlar undirish (pora olish) va boshqa noqonuniy maqsadlarda o‘z xizmat vazifalaridan noqonuniy foydalanish; korrupsiyaviy huquqbuzarlik – sodir etilganlik uchun O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida javobgarlik belgilab qo‘yilgan korrupsiya alomatlariga ega xatti-harakat; korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmasi – Institutda korrupsiyaga qarshi kurashish vazifasi yuklangan tarkibiy tuzilma; korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi – korrupsiyaviy harakatlarning, O‘zbekiston Respublikasining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi qonunchiligi va Institutning korrupsiyaga qarshi kurashish masalalariga doir ichki hujjatlari buzilishining oldini olish, tizim xodimlari tomonidan o‘z faoliyatini professional va xulq-atvor jihatdan

yuksak darajada amalga oshirilishini ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar; Korrupsiyaga qarshi kurash tizimi quyidagi tamoyillar asosida tashkil etiladi va faoliyat yuritadi: qonuniylik - Institutdagi korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi talablariga muvofiq davlat organlarida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha ilg'or dunyo tajribasi, shuningdek Institut ichki hujjatlariga qat'iy rioya qilgan holda amalga oshiriladi; korrupsiyaga nisbatan murosasizlik (toqatsizlik) – Institut o'z faoliyatining barcha sohalarida korrupsiyaning har qanday shakllari va ko'rinishlariga murosasiz (toqatsiz) munosabatda bo'ladi. Institut hodimlariga korrupsiyaviy xavf-xatar kelib chiqishi mumkin bo'lgan faoliyatda bevosita yoki bilvosita ishtirok etish qat'iy taqiqlanadi; ochiqlik va shaffoflik – Institut xodimlari va kontragentlari, keng jamoatchilikni Institutda qabul qilingan va amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar to'g'risida xabardor qilish (maxfiylik va xizmat siri to'g'risidagi qonun hujjatlari talablarini hisobga olgan holda); korrupsiyaga qarshi amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning preventiv xususiyatga ega bo'lishi, tizimlili va yaxlitligi - korrupsiyaning oldini olish, korrupsiyaviy harakatlarning sodir etilishiga xizmat qiluvchi sabab va shart-sharoitlar hamda korrupsiyaviy xatarlarni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishning ustuvorligi. Korrupsiyaga qarshi joriy etilayotgan chora-tadbirlar va tartib-taomillar aniqlangan xavf-xatarlar darajasiga mos kelishi va Institutning barcha funksiyalari va yo'nalishlarini qamrab olgan korrupsiyaga qarshi kurashish tizimiga birlashtirilishi; korrupsiya bilan bog'liq huquqbuzarliklar uchun javobgarlikning muqarrarligi - korrupsiya bilan bog'liq huquqbuzarliklarni sodir etgan Institut xodimlari o'zining mavqei va egallab turgan lavozimidan qat'iy nazar O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va Institutning ichki hujjatlariga muvofiq javobgarlikka tortiladi;

XULOSA. Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish. Davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni amalga oshirish. Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga chek qo'yish, ularning oqibatlarini, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi prinsipini ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. [Elektron manba].URL: <https://kun.uz/30443880>
2. . Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi. // [Elektron manba]. URL: <https://lex.uz/docs/-1461329> (United Nations Convention Against Corruption); URL:<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>
3. Criminal Law of the People’s Republic of China. // [Electronic resource]. URL:<https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crimelaw/t209043.htm>
4. Ответственность за должностные преступления в зарубежных странах. / Отв. ред. Решетников Ф.М. – М., 1994. – С. 41-42; (Responsibility for official crimes in foreign countries);
5. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии в редакции от 13 ноября 1998 г. по состоянию на 15 мая 2003 г. Ст.198. URL: http://rawunsch.de/images/Ugolovnyiyi_Kodeks.pdf (Criminal Code of the Federal Republic of Germany); 11. Criminal Code of the Kingdom of Spain. // [Electronic resource]. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf

**Research Science and
Innovation House**